

О. Г. ГОЛОВНІНА, канд. економ. наук, доцент
Державний університет телекомунікацій, Київ

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ЗМІНУ ВАРТОСТІ ВЛАСНОСТІ

У статті розглянута оцінка впливу структури власності та державного регулювання на розмір вартості власності суб'єктів господарювання на основі комбінаторної дії об'єктивних законів економічного розвитку: Закону окупності системи та Закону загального розвитку (деградації) системи

Ключові слова: методологія, соціально-економічний розвиток, державне регулювання, економічний закон, Закон єдності складових власності, Закон окупності системи, синергетичність системи.

Актуальність теми. Методологія соціально-економічного розвитку, закони ринкової економіки по суті об'єктивних вимог є однаковими для різних країн та регіонів, але форми прояву економічних законів і методи їх практичної реалізації є різними в силу того, що виробничі відносини є суспільною формою продуктивних сил, за якими відповідно до критеріїв рівнів розвитку, структури, ступеня розвиненості економічних потреб — інтересів та політичного устрою, — і розрізняються країни. Методологічна стратегія дослідження процесу розвитку мікро-макро політики, як системи наукового знання, за характером синтетична й «виступає як специфічна комбінація методів системного аналізу, діалектичного аналізу, якісного компаративного аналізу, а також історичного підходу до сприйняття процесу історичних змін теоретичних систем [1]. Трансформаційна українська економіка потребує дослідження методології прискореного національного розвитку, розширення спектру традиційної методологічної бази і на цій основі — соціалізації, активізації суспільної та індивідуальної стабілізації, з'ясування джерел, національної та регіональної соціально-економічної ефективності.

Дослідженням методології займалися Ф. Бекон, Р. Декарт, Д. Локк, І. Кант, І. Фіхте, Д. Юм, Г. Гегель, К. Поппер, Т. Кун, В. Вернадський, Л. Берталанфі, Т. Мусієнко, В. Лукін, А. Спіркін, інші. Методологічні особливості соціально-економічного розвитку розглянуті в теоріях економічного розвитку, еволюції, систем, синергетики, державного регулювання, інновацій. Деяким аспектам розвитку соціально-економічних систем, в тому числі питанням дослідження їх кризового стану, присвячені праці А. Чухна, П. Леоненка, В. Полтеровича, С. Єрохіна, Д. Берга, Ж.-Ф. Бушо, С. Вінтера, А. Ноува, К. Ерроу, С. Мочерного, Р. Нуреєва, М. Арістона, О. Бузгаліна, О. Колганова, Ю. Зайцева, П. Штомпки, С. Кузьміна, В. Лебедева та інших. З точки зору цих вчених «сучасний світовий розвиток, ритм, його поступовість визначають закони системно-циклічної динаміки, становлення багатовимірного світу, що визначають конфігурацію нових відносин, які складаються між різними елементами суспільного цілого» [2], проте вони не приділяють увагу цілеспрямованому управлінню розвитком. Це посилює необхідність і значимість обґрунтування соціально-економічного розвитку суб'єктів й об'єктів усіх ієрархічних рівнів в трансформаційній українській економіці, якій притаманно ігнорування об'єктивних економічних законів, відсутність науково обґрунтованої оновленої методології розвитку, нез'ясованість джерел підвищення синергетичності соціально-економічних процесів та систем. Саме це є надзвичайно актуальним в нестабільних умовах діяльності, коли українські очікування від реформ (в т.ч. приватизаційних) та політика уряду за останні двадцять років не дали позитивного результату, а їх наслідками стали — необґрунтоване тотальне роздержавлення, максимізація корупції, тінізації діяльності, безробіття при мінімізації рівня добробуту, доведення населення до зубожіння. Проведені реформи потребують негайного перегляду, переоцінки та термінового коригування на основі оновленої та розвинутої методології соціально-економічної бази розвитку.

Постановка проблеми. Враховуючи актуальність питання, основною метою представленої до розгляду статті є обґрунтування методології синергетичного соціально-економічного розвитку систем в умовах трансформаційної економіки, моделювання оцінки впливу структури власності та державного регулювання — на розмір вартості власності суб'єктів господарювання

в країні (регіоні, на мікрорівні), а також з'ясування факторів її розвитку на основі аналізу та використання комплексно-комбінаторної дії двох об'єктивних законів соціально-економічного розвитку: Закону окупності системи та Закону загального розвитку (деградації) системи, форм їх прояву в соціально-економічній дійсності.

Отримані результати. Головним призначенням економічної науки є з'ясування економічних законів і нових тенденцій в соціально-економічному розвитку суспільства. Методологія (*methodology*, грец. *methodos* — дослідження + *logos* — вчення) — це «загальний підхід до дослідження проблеми» [3], «система найбільш загальних принципів, положень, методик — основи тієї чи іншої науки» [4], «система принципів і способів організації, побудування теоретичної, практичної діяльності, вчення про цю систему» [4]; це «наука про методи вивчення господарського життя, економічних явищ на основі загального підходу, єдиному сприйнятті дійсності, єдиній філософії» [5], «про наукові способи, прийоми пізнання дійсності функціонування та розвитку визначеної економічної системи» [6].

Основний зміст методологічної науки формують наукові теорії апробовані на практиці: будь-яка теорія по суті виступає як функція методології при побудуванні інших теорій в даній або в інших галузях знань, або в функції методології, що визначає зміст і послідовність експериментальної діяльності. Відповідно до цього фактична різниця проміж методологією та теорією має функціональний характер: визначаючись в якості теоретичного результату минулого дослідження методологія виступає похідним пунктом та умовою майбутніх досліджень [3]. Основною функцією методології є внутрішня організація та регулювання процесу пізнання або практичного перетворення будь-якого об'єкту [4].

В сучасній літературі під методологією розуміють раніш за все методологію наукового пізнання, тобто вчення про принципи побудування, форми та засоби науково-пізнавальної діяльності [5]. Методологія науки формулює характеристику компонентів наукового дослідження: об'єкт, предмет аналізу, завдання дослідження (або проблеми), сукупність дослідницьких засобів, які є необхідними для розв'язання завдань, а також формує уяву про послідовність руху дослідника в процесі моделювання ситуаційного процесу варіантного розвитку подій.

За Г. Гегелем, політекономія — це наука, що робить «честь думці», яка, маючи перед собою масу випадковостей, відшукує їх закони для відображення суттєвості явища [7]. Філософське визначення закону як стійкого, міцного, багаторазово повторювального явища, виразу внутрішнього, істотного, необхідного, причинно-наслідкового, постійного, загального, якісного та кількісного взаємозв'язку (відносин), що притаманні даному явищу або процесу, — повністю можливо віднести до економічних законів — законів суспільних дій людей, що керують економічними процесами у суспільстві, розвитком суспільного виробництва. Економічні закони відображують внутрішню сутність явищ, об'єктивні взаємозалежності та зв'язки проміж явищами та процесами економіки, є основою соціально-економічної методології розвитку та ефективності управління. Остання є можливою при врахуванні передбаченості наслідків керованого процесу на основі знання та використання методології розвитку усіх рівнів. Дослідження об'єктивних вимог кожного з економічних законів, їх системна дія теоретико-методологічно-практично актуалізована в умовах конкретної історико-національної дійсності, «внутрішньо організована з врегулюванням процесу пізнання або практичного перетворення будь-якого об'єкту» [1]. Формування національної ринкової економіки, її структурних підрозділів на трансформаційних засадах об'єктивної методології при подальшому розвитку ринкових відносин обумовлюють оновлення всієї системи виробничих відносин і форм їх реального прояву. Діяльність суб'єктів усіх рівнів господарювання (мікро, мезо, макро, мега) підпорядковується загальним законам їх розвитку на принципах цілеспрямованості, взаємовпливовості, результативності.

В практиці радянського господарювання об'єктивні вимоги економічних законів ігнорувались. Виявлені радянськими економістами-теоретиками переваги закону економії часу залишилися не реалізованими, всупереч їм приймалися диктаторські рішення, сьогодні це використовується «деякими представниками науки» як доказ відсутності економічних законів. Проте невдала українська трансформаційна економічна політика, крах радянської економіки, соціально-економічна криза в постсоціалістичних країнах підтвердили висновок про неможливість ігнорування дії об'єктивно діючих економічних законів при формуванні та оцінці стратегій соціально-економічного розвитку. На думку Д. Гелбрейта без глибокого знання складної структури господарчої системи та економічних законів розвитку — втручання в економіку не тільки не можливо, а й злочинно.

Всезагальний економічний Закон загального розвитку (деградації) системи виражає внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки проміж елементами системи, які обґрунтовують

визначений стан системи, визначене співвідношення проміж достатністю бази системи для її існування — та необхідністю підвищення активності системи для розвитку цієї бази. Будь-яка система в конкретних умовах історико-економічної дійсності прибуває в необхідному базово-стабільному стані, в залежності від використання якого базова величина може отримати позитивні або негативні зміни. При значних негативних змінах її базовий стан може бути зменшеним або навіть, знищеним, внаслідок чого система перестає існувати. Цей Закон відображує істотну закономірну залежність структури розвитку системи від її базової складової та наслідки зміни цієї структури в різних галузях з утворенням синергетичних ефектів, а також розкриває суть співвідношення: «запасу» системи постійних параметрів та «потоків» системи змінних параметрів, які, в свою чергу, характеризують активність використання «запасу». Синергетичні ефекти (явища та процеси) пронизують соціально-економічну дійсність, розглядаються як прояв синергетичності системи, це об'єктивні результати багаторівневого впливу конкретної системи на свою структуру, оточуюче середовище, на інші системи. Вони базуються на ефектах «розширення» та «стиску», зародження та розвитку синергетизму побічних ефектів діяльності, існуванні прямих та зворотніх зв'язків між усіма складовими елементами системи та суміжними системами ми і є особливо актуальними (болісними) при трансформаційних перетвореннях. Існує множинність суб'єктів, об'єктів, де відбувається зародження та розвиток синергетичного ефекту з одного джерела початкової синергії з різним часом його настання та розвитку. Синергетична циклічність системи відбувається по спіралі, проходячи однакові фази вона ніколи не потрапляє в попередню точку, а кожний раз опиняється в новому стані. Синергетичність системи впливає на її вартість, на різних системних рівнях залежить: від характеристики визначеного рівня потенційної синергетичності системи при прояві прямих і зворотніх зв'язків, від рівня поточної активності системи та обґрунтованості цільової ефективності соціально-економічного регулювання. Рівень синергії та вартість соціально-економічної системи можуть бути зміненими в процесі інноваційного управління важелями зовнішнього та внутрішнього впливу. Національне законодавство як механізм державного регулювання, фіскальна, монетарна, зовнішньо-економічна політика, політика «заробітна плата-ціна» мають значний синергетичний вплив на соціально-економічний розвиток суб'єктів господарювання, проте вони є не тільки позитивними ініціаторами розвитку, але й у випадку їх корумпованості — джерелом негативного руйнівного синергетизму з довготривалими наслідками.

Закон єдності складових власності як форма прояву Закону загального розвитку (деградації) системи характеризує єдність складових власності (капіталу, земельного фонду, наземної нерухомості, інтелектуальної власності, робочої сили,) та виявляє внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки між складовими власності та ступенем активності їх використання, за яких права та відносини власності детермінують особливості процесу їх використання через механізм нагромадження капіталу з метою підвищення трудової, соціальної, інтелектуальної, правової, економічної, підприємницької та інших видів активності. Закон єдності складових власності визначає структуру предмета дослідження, а саме, структуру власності суб'єкта господарювання.

Використання Закону окупності системи в теорії державного регулювання базується на тому, що державна результативність залежить від наповнення бюджету, ефективності його використання та зацікавленості суб'єктів господарювання сплачувати податки. Отже, ефективність дії конкретного суб'єкта господарювання визначається державними інтересами, які в загальному випадку — при мінімальному державному інтересі проявляються в сплаті суб'єктом господарювання традиційних для визначеного бізнесу видів діяльності податків. Якщо державний інтерес до розвитку конкретного суб'єкта (об'єкту) діяльності зростає, то уряд надає останньому пільги для досягнення орієнтирів темпів розвитку при запровадженні визначених програм.

Відповідно Закону розвитку (деградації) системи (рис. 1) вартість власності суб'єкта господарювання в країні, регіоні (S_1) залежить від її класифікаційних видів, від початкового розміру вартості власності (B) суб'єкта господарювання за видами та його приросту (ΔB); специфіки вартості експлуатації, ставки інвестиційного доходу (a), інвестиційної активності — обсягу інвестицій (x) для утримання та розвитку цієї власності, що в економіко-математичному вигляді може бути представлено наступним чином:

$$S_1 = B + \Delta B = B + ax, \quad (1)$$

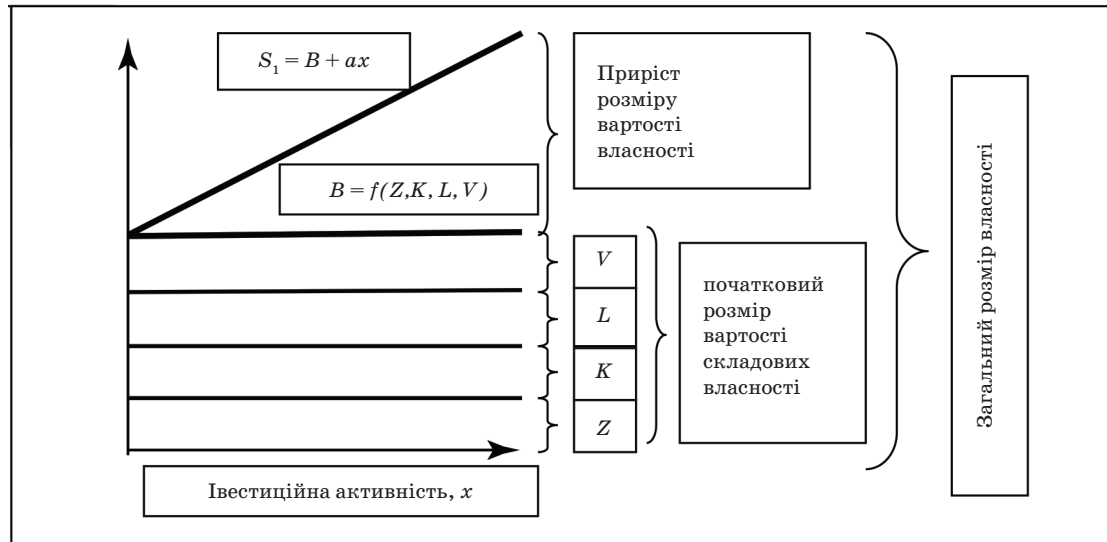

Рис. 1. Формування вартості власності суб'єкта господарювання на основі Закону загального розвитку (деградації) системи

Початковий розмір вартості власності суб'єкта господарювання за видами (B) є функціонально залежним від вартості нерухомості (Z), вартості капіталу (K), вартості робочої сили (L, р.с.), вартості інтелектуальної власності (V, і.в.) :

$$B = f(Z, K, L, V); \quad (2)$$

$$B = Z + K + L + V. \quad (3)$$

Базуючись на засадах дії Закону єдності складових об'єкта нерухомості (як формі прояву Закону загального розвитку системи), який визначає єдність складових об'єкта нерухомості та з'ясовує внутрішньо необхідні, сталі та суттєві зв'язки між земельним фондом і наземною нерухомістю, що розташована на ньому, за яких процеси земельного володіння та ефективного земельного використання детермінують особливості процесу формування та експлуатації (використання) наземної нерухомості через механізм оцінки, нагромадження капіталу, — вартість нерухомого майна суб'єкта господарювання (Z) буде включати вартість земельного фонду (З) та вартість наземної нерухомості (N):

$$Z = З + N. \quad (4)$$

Якщо припустити, що основою: формування активної робочої сили — є витрати на охорону здоров'я та рівень оплати праці (n1), формування інтелектуальної власності — є витрати на освіту, науку, мистецтво та культуру (n2), належного утримання та функціонування наземної нерухомості — є витрати з утримання й фінансування оновлення основних виробничих фондів підприємств та витрати з утримання житлово-комунального господарства (n3), експлуатації земельного фонду — є витрати агросфери, комунальних власників (громад), фізичних осіб з ефективізації використання (n4), формування капіталу — витрати з стабілізації, оздоровлення, здійснення антикорупційних заходів фінансової сфери (n5), то вартість власності (B) суб'єкта господарювання можливо представити у вигляді наступної функціональної залежності:

$$S = fs(n1) = fs(n1, n2, n3, n4, n5). \quad (5)$$

Закон окупності системи в даному випадку обґрунтовує ефективність державного регулювання загального розміру вартості власності суб'єкта господарювання або однієї, або кількох її складових. Державне регулювання вартості власності суб'єкта господарювання реалізується шляхом надання субсидій, пільг, створення системи «особливих умов функціонування» для фізичних та юридичних осіб, антимонопольного законодавства на ринках нерухомості, фондovому, іпотечному, праці та капіталу.

Державне регулювання (VD) доцільно розглядати як функціональну залежність від державного регулювання в сфері охорони здоров'я та ринку праці (g1), від державного регулювання в сфері освіти, науки, мистецтва, культури (g2), від державного регулювання в сфері утримання та експлуатації наземної нерухомості (житлово-комунального господарства, державних, корпоративних, підприємств інших видів власності та господарювання) (g3), від державного регулювання в фінансовій сфері (g4), від державного регулювання в сфері земельних відносин (g5), в т.ч. розгляд об'єкту нерухомості відбувається незалежно від того, чи він будується або функціонує як єдиний наземно-земельний комплекс, в якому основою життєдіяльності є земля

(а не наземна нерухомість), а це необхідно, в першу чергу, запровадити для корегування приватизаційного та постприватизаційного законодавства):

$$YD = fd(gm) = fd(g1, g2, g3, g4, g5), \quad (6)$$

При незмінній функції державного регулювання та при зміні величини базової власності за рахунок зміни одного або декількох факторів власності, наприклад, за рахунок зміни обсягів оплати праці та фінансування науки, або перегляд вимог до структури робочої сили з обов'язковою базовою освітою — відбувається нарощення інтелектуальної власності й власності на робочу силу, а відповідно, відбувається збільшення розміру базової вартості власності, підвищується інвестиційна активність (обсяг інвестицій зростає з обсягу Q_1 до обсягу Q_2), зростає величина межі окупності діяльності (стан системи переміщується з точки T_1 в точку T_2), як наслідок — відбувається зростання загальної вартості власності (з величини S_1 до величини S_2), що представлено на рисунку 2.

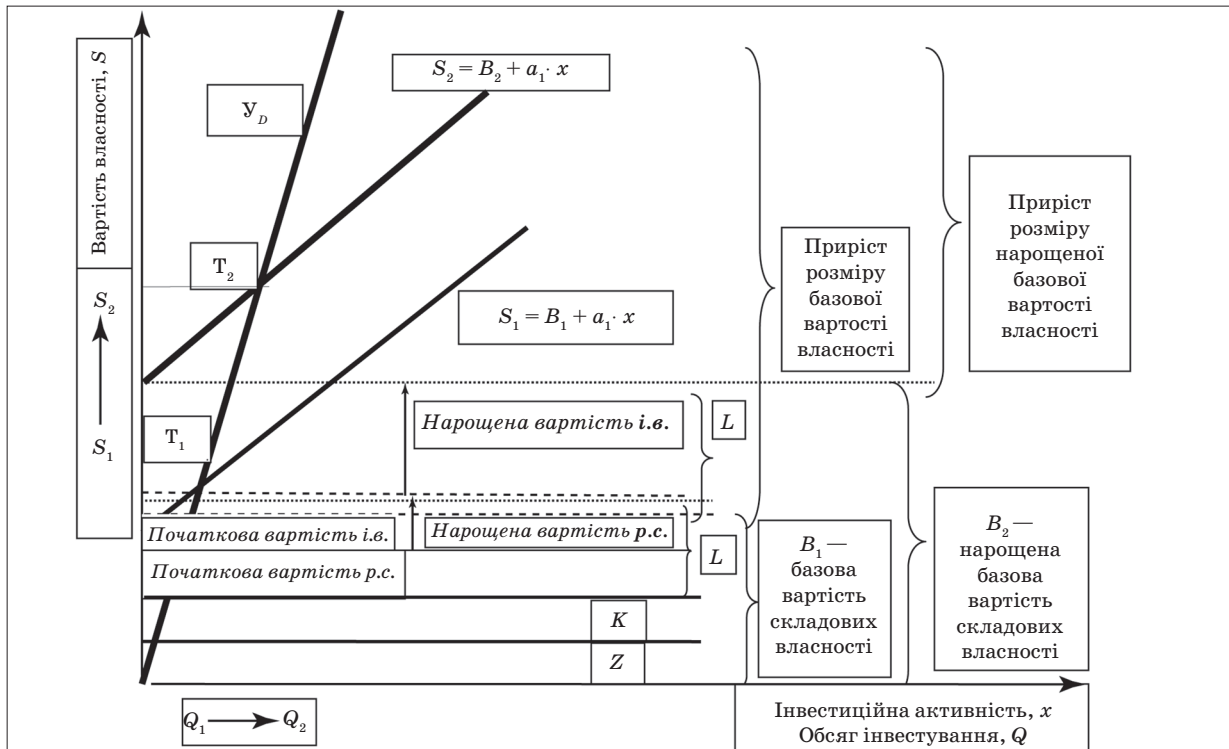

Рис. 2 Аналіз наслідків зміни базових розмірів факторів власності

Аналогічний результат, але іншої структурно-причинної дії спостерігається у випадку отримання пільг суб'єктом господарювання при державному стимулюванні урядом інвестиційного процесу (рис. 3).

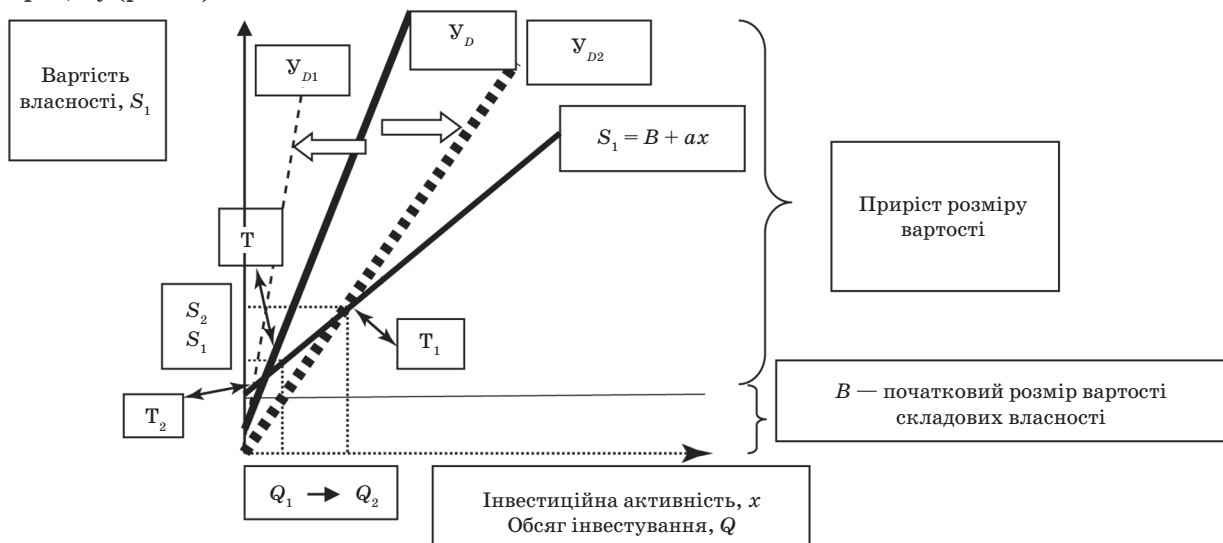

Рис. 3. Наслідки стимулювання урядом інвестицій в розвиток об'єктів власності

Графічно відбувається переміщення кривої функції державного регулювання у новий стан при константі факторів складових базової вартості. Це призведе до зміни обсягу інвестицій в дану сферу господарювання — відбудеться зростання загальної вартості власності: крива функції державного регулювання (Y_D) зміститься у стан (Y_{D1}), відбудеться збільшення обсягу інвестицій на фінансування власності (вони зростуть з обсягу Q_1 до обсягу Q_2), межа окупності інвестицій зросте, а вартість власності збільшиться з розміру S_1 до розміру S_2). Якщо стимулюючі розвиток власності суб'єкта господарювання державні заходи зменшуються, то знижується інвестиційна активність (відповідно і обсяги інвестування), відбувається зменшення вартості конкретного об'єкта власності. В цьому випадку графік функції державного регулювання на рисунку 3 переміщується ліворуч з стану Y_D в стан Y_{D2} (або з стану Y_{D1} в стан Y_{D2}), тобто ближче до вісі Y . Отже, при зміні величини базової вартості власності суб'єкта господарювання за рахунок змін одного або декількох факторів й постійній функції державного регулювання, як і у випадку зміни факторів функції державного регулювання і постійної базової вартості власності суб'єкта діяльності, — спостерігається зміна інвестиційної активності, відбувається приплив інвестицій в конкретну галузь, сферу діяльності, а відповідно, відбувається зростання вартості власності.

Отже, співставлення дії оновленого механізму державного регулювання економіки відповідно до змін соціально-економічної ситуації в країні — з об'єктивними вимогами методології розвитку — забезпечує мінімізацію часу, обмеження негативних наслідків, максимізацію ефективності при досягненні економічних цілей при реалізації стратегій розвитку суб'єктів господарювання.

Висновок. Таким чином, дослідження суті, форм прояву, об'єктивних вимог економічних законів, оволодіння минулим економічним досвідом дозволяє суб'єкту господарювання діяти з більшою ефективністю, знизити ймовірність випадковості, прорахунків. Використання методології соціально-економічного розвитку означає співставлення господарчих дій з об'єктивними вимогами економічних законів, забезпечує досягнення економічних цілей з мінімальними витратами часу. Досвід розвитку соціально-орієнтованих країн (Японія, Швеція, Німеччина), успіх економічного розвитку, в тому числі, високий рівень життя населення, мінімізація соціальних ризиків та надвисокий ступінь адаптивності національної економіки до змін свідчать про ефективний регуляторний вплив уряду на соціально-економічний розвиток, який спирався на гнучкість, поглибленість, багатоваріантність обґрунтувань, своєчасність оновлення механізму державного втручання відповідно до змін соціально-економічної ситуації в країні. Втручання держави дозволяє використовувати об'єктивно обумовлену дію ринкових законів з метою ефективізації подальшого розвитку та обмеження негативних наслідків.

Представлений матеріал доцільно використовувати при обґрунтуванні заходів інноваційного соціально-економічного розвитку, при моделюванні зміни синергетичності соціально-економічних систем, при оцінці ефективності володіння, управління, експлуатації власності (в т.ч. нерухомого майна), в процесах бізнес-моделювання.

Література:

1. Мусиенко, Т. В., Лукин, В. Н. *Методологический опыт использования компаративного подхода и качественного анализа в изучении микрополитики*. С.-П.: ЛиувТ, 2014. — 88 с.
2. Головніна, О. Г. *Методологічні засади соціально орієнтованої ринкової економіки: Монографія*. — К.: НТУ, 2005. — 460 с.
3. Штомпка, П. *Социология социальных изменений / Петр Штомпка; Пер, с англ, под ред. В.А. Ядова*. — М.: Аспект Пресс, 1996. — 416 с.
4. Silverman, D., *Research and Social Theory // Researching Society and Culture / Ed. by Seale*. — L., etc: Sage. — 1998. — P. 102–104.
5. *Толковый словарь русского языка*-М.: НОЮС-АЛЕН, 2006. — 558 с.
6. Грязнова, А. и др. *Экономическая теория: Учебник*. — М.: Экзамен. 2010. — 592 с.
7. Гегель, Г. *Основы философии права*. — М.: ТОИТ, 2012. — 125 с.
8. Golovnina, O. G. *Socio-economic aspects research with allowance for synergetic systems/ National foundation of Indian Engineers. Monthly House Journal Vol.: XXI No.: 12 march 2008 pag 9*.
9. Golovnina E. G. *Methology socio-economic analysis with allowance for valuation synergy. Scientific journal «Economics and finance». Wirtschaft and management: Probleme der wissenschaft und praxis: Sammelwerk der wissenschaftlichen. Vol. 1 — Verlag SWG imex GmbH, Niirnberg, Deutschland, 2014. — 420 S, p. 58–63*.

10. *Golovnina, E. G. Methology socio-economic development and menedgment. Scientific journal «Economics and finance». Socio-economic aspects of economics and management: Collection of scientific articles. Vol. 1 — Taunton, MA, United States of America. January 24, 2015, p. 60–69.*

11. *Golovnina, E. G. Methology socio-economic regulation in the conditions of transformation techniqe economy. Monography. Economical efficiency business in the conditions of astable economy. ISBN Aspekt Publishing, Taunton, MA, United States of America, 2015, p. 59–68.*

12. *Головнина, О. Г. Методологічні основи соціалізації національної економіки // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Випуск № 7, 2010. Економічна серія, с. 335–340.*

13. *Головнина, О. Г. Основи методології синергетичного соціально-економічного розвитку системи. // Вісник НТУ. Зб. наук. праць. — К.: НТУ, 2009, ч. 1, № 19, с. 203–214.*

14. *Головнина О. Г. Методологія синергетичного соціально-економічного розвитку // Наукові записки НАУКМА. Економічні науки. Том 107. Зб. наук. праць.— К.: НАУКМА, 2010, с. 12–21.*

15. *Головнина, О. Г. Основи соціальної економіки. Підручник. (друге видання, перероблене та доповнене).— К.: Центр учбової літератури, 2013.— 647 с.*

ГОЛОВНИНА Елена МОДЕЛИРОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НА ИЗМЕНЕНИЕ СТОИМОСТИ СОБСТВЕННОСТИ

В статье рассмотрена оценка влияния структуры собственности и государственного регулирования на размер стоимости собственности субъектов хозяйствования на основе комбинаторного действия объективных законов экономического развития: Закона окупаемости системы и Закона общего развития (деградации) системы

GOLOVNINA Elena MODELLING INFLUENCE STATE REGULATION ON THE CHANGE COST PROPERTY

The article consider estimation influence structure property and state regulation at the radius value property subjects managing on the basis of combinatory action objective law economical development: Law recoupment system and Law general development (degradation) system